

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Populism ja põhiõigused – linnalähi- ja maapiirkonnad“**(omalgatuslik arvamus)**

(2020/C 97/07)

Raportöör: **Karolina DRESZER-SMALEC**Kaasraportöör: **Jukka AHTELA**

Täiskogu otsus	20.2.2019
Õiguslik alus	kodukorra artikli 32 lõige 2 omalgatuslik arvamus
Vastutav seksioon	põllumajanduse, maaelu arengu ja keskkonna seksioon
Vastuvõtmine seksioonis	27.11.2019
Vastuvõtmine täiskogus	11.12.2019
Täiskogu istungjärk nr	548
Hääletuse tulemus	145/3/6
(poolt/vastu/erapooletuid)	

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Populistlikud erakonnad saavutasid 2019. aasta Euroopa Parlamendi valimistel märkimisväärset edu. Populism õhnestab poliitiliste institutsioonide stabiilsust, killustab ja polariseerib kogukondi veel enam ning loob riskantsema keskkonna ettevõtjatele investeerimisotsuste langetamisel.

1.2. Populistlike liikumiste ja erakondade edu taga on mitmesugused põhjused. Kõige üldisemalt on selle ajendiks globaliseerumisprotsessid, mis mõjutavad igat tüüpi arenenud riike. Täpsemalt on populism seletatav nii kultuuriliste ja identiteediga seotud tegurite kui ka sotsiaalmajandusliku arengu suundumustega. Lisaks on populistlik oht eriti silmatorkav „kohtades, mis ei ole olulised“, (¹) olenemata sellest, kas nad asuvad äärealal või Euroopa Liidu keskel.

1.3. Tuleb selgelt eristada ühelt poolt kartusi, ärevust ja viha, mis ajendavad inimesi populistlikke parteisid toetama, ja teiselt poolt selliseid poliitilisi aktiviste, kes püüavad taotluslikult nende kartuste arvelt poliitilist kasu lõigata. Kodanike rahulolematust, mis on sageli põhjendatud, tuleb tõsiselt võtta. See erineb populistlike juhtide retoorikast, kes püüavad sellest rahulolematusest kasu saada.

1.4. Rahulolematuse geograafilise jaotuse poolest ilmnevad erinevused ELi põhja- ja lõunaosa vahel ning ida- ja lääneosa vahel, samuti igas liikmesriigis riigi keskosa ja äärepoolsete piirkondade vahel. Asukohast sõltuvalt on rahulolematuse põhjused tingitud erisugustest probleemidest. Kui soovitakse, et vastustrateegiad oleksid edukad, tuleb nende keeruliste teguritega arvestada. Komitee on seisukohal, et partnerluste loomine kohalike omavalitsuste, kodanikuühiskonna organisatsioonide, sotsiaalpartnerite ja muude asjaosaliste, nt kohalike juhtide ja sotsiaalsete liikumiste vahel on populismi algpõhjuste kõrvaldamise seisukohalt keske tähtsusega.

1.5. Mida vähem inimesi saab osa oma riigi majanduskasvu keskuste edust, seda negatiivsem kipub olema nende suhtumine valitsevasse eliiti, erakonnasüsteemi ja postmodernistlikesse elustiilidesse. Sageli liigitatakse nendesse rühmadesse ka kodanikuühiskonna aktivistid, mis võimendab neisse negatiivset suhtumist.

(¹) Andrés Rodríguez-Pose 2018, „The revenge of the places that don't matter (and what to do about it)“, lk 32 (LSE Research online): http://eprints.lse.ac.uk/85888/1/Rodriguez-Pose_Revenge%20of%20Places.pdf.

1.6. Kodanikuühiskonna jaoks on olukord muutunud eriti tõsiseks neis piirkondades, kus populistid on võimule tulnud ja saavad valitsuse tegevuskava oluliselt mõjutada, kallutades seda autoritaarsuse suunas. Kodanikuühiskonna organisatsioonide probleem ei ole üksnes nende tegevusruumi kitsenemine, vaid ka isiklikud ähvardused ja tagakiusamine.

1.7. Komitee on seisukohal, et nende arengusuundadega tegelemiseks tuleks anda tõhusamat kodanikuõpetust demokraatia põhimõtete, põhiõiguste ja õigusriigi valdkonnas. Komitee viitab arvamuses „Õigusriigi edasine tugevdamine liidus“⁽²⁾ esitatud soovitusel, et liikmesriigid integreeriksid need teemad kooli- ja kõrgkoolihariduse õppekavadesse ning Euroopa Komisjon teeks ettepaneku kaugelevaatava teabevahetus-, haridus- ja avalikkuse teadlikkuse suurendamise strateegia kohta, milles käsitletakс põhiõigusi, õigusriigi põhimõtet ja demokraatiat ning sõltumatu ajakirjanduse rolli.

1.8. Võttes arvesse rahva soovi põhjaliku ja tõhusa poliitilise tulevikukava järele, on komitee veendunud, et Euroopa Liit peaks välja pakkuma soovitatavat tulevikku kirjeldavad narratiivid ja taaselustama olulised põhimõtted, millel on olnud Euroopa projektis tähtis osa, näiteks partnerluse ja subsidiaarsuse.

1.9. Komitee toetab Euroopa Parlamendi resolutsiooni äärepoolsete ning maa- ja mägipiirkondade erivajadustega arvestamise kohta (2018/2720 (RSP)),⁽³⁾ milles nõutakse, et „edendataks sotsiaalmajanduslikku arengut, majanduskasvu ja mitmekesistamist, sotsiaalset heaolu, looduskaitset ning koostööd ja omavahelist ühendamist linnapiirkondadega, eesmärgiga toetada ühtekuuluvust ja hoida ära territoriaalse killustatuse ohtu“. Komitee toetab niisiis Euroopa Parlamenti arukate külade pakti loomise propageerimisel, mis kooskõlas subsidiaarsuse põhimõttega hõlmab kõiki valitsustasandeid.

1.10. Komitee kordab oma arvamuses „Vastupanuvõimeline demokraatia tänu tugevale ja mitmekesisele kodanikuühiskonnale“⁽⁴⁾ esitatud soovitusel „luua demokraatia tulemustabel, mis kajastaks muu hulgas kodanikuühiskonna tegevuse raamtingimusi ning annaks konkreetseid reformisoovitusi“.

1.11. Ametiasutused peaksid poliitika kujundamisel järgima inimõigustel põhinevat lähenemisviisi⁽⁵⁾ – eelkõige majandusreformide poliitika peaks põhinema süstemaatilisel inimõigustele avalduva mõju hindamisel⁽⁶⁾. See peaks olema eelduseks asjatundlikele ja kaasavatele riiklikele aruteludele, poliitiliste valikute kohandamisele ning reformide sujuvale elluviimisele.

1.12. Komitee nõuab, et pöörataks rohkem tähelepanu maapiirkondades tähtsatele uuele majandustegevusele, mis põhineb paljuski vastastikuse kasu ja hoole põhimõtetel. Komitee innustab võtma meetmeid, mille eesmärk on edendada selliste algatuste tõhusamat toetamist ja ühendamist, et minna isoleeritud ja katsetappidest edasi võrdsust taotlevate poliitiliste ja sotsiaalsete liitude poole.

1.13. Komitee kutsub ELI ja liikmesriike üles tugevdama kohaliku ja piirkondliku tasandi taristut. Ühistranspordiühenduste kaotamine, koolide sulgemine ja tervishoiuteenuste peatamine on kindlasti muu hulgas need põhjused, miks Euroopas on tekkinud populistlik protest.

1.14. ELi institutsioonid peaksid edendama Euroopa, riikliku ja kohaliku tasandi kodanikuühiskonna organisatsioonide suutlikkuse suurendamist ja tagama neile vahendid, mis aitaksid neil oma tegevust laiendada ja kvaliteetsemaks muuta. Neil on oluline osa kogukondade vajaduste väljaselgitamisel ja täitmisel. Neid mõjutab eriti rängalt õigusriigi, põhiõiguste ja demokraatia olukorra halvenemine.

⁽²⁾ EMSK arvamus „Õigusriigi edasine tugevdamine liidus. Hetkeseis ja võimalikud edasised sammud“ (ELT C 282, 20.8.2019, lk 39).

⁽³⁾ Euroopa Parlamendi 3. oktoobri 2018. aasta resolutsioon äärepoolsete ning maa- ja mägipiirkondade erivajadustega arvestamise kohta (ELT C 11, 13.1.2020, lk 15).

⁽⁴⁾ EMSK arvamus „Vastupanuvõimeline demokraatia tänu tugevale ja mitmekesisele kodanikuühiskonnale“ (ELT C 228, 5.7.2019, lk 24).

⁽⁵⁾ ÜRO inimõiguste ülemvoliniku büroo, „Principles and Guidelines for a Human Rights Approach to Poverty Reduction Strategies“ („Põhimõtted ja suunised inimõigustel põhinevaks lähenemisviisiks vaesuse vähendamisele“), <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/PovertyStrategiesen.pdf>.

⁽⁶⁾ ÜRO inimõiguste ülemvoliniku büroo, „Guiding principles on human rights impact assessments of economic reforms“ („Juhtpõhimõtted inimõigustele avalduva mõju hindamiseks majandusreformide poliitika jaoks“), 19. detsember 2018, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/443/52/PDF/G1844352.pdf>.

2. Üldised märkused

2.1. Populistlikud erakonnad saavutasid 2019. aasta Euroopa Parlamendi valimistel märkimisväärset edu. Komitee on selle arengusuundumuse pärast tõsiselt mures ja nõuab ulatuslikke algatusi asjaomase probleemiga tegelemiseks, alustades jõupingutustest selle põhjuste paremaks mõistmiseks.

2.2. Komitee on seisukohal, et erilist tähelepanu tuleks pöörata kodanikuühiskonna organisatsioonide olukorrale, kuna neid mõjutab õigusriigi, põhiõiguste ja demokraatia halvenemine eriti rängalt. Paljudes riikides on kodanikuühiskonna organisatsioonide tegevusruum muutumas üha ahtamaks. Populismi ulatuslikum levik tähendab tõenäoliselt ka majandusliku stabiilsuse vähenemist ning vähem tõhusat valitsemist ja poliitikat, millel omakorda on negatiivne mõju investeringutele.

2.3. Komitee on juba öelnud, et teda teeb ärevaks „inimõiguste olukorra halvenemine, levivad populistlikud ja autoritaarsed suundumused ning oht, mida see kujutab demokraatia kvaliteedile ja [...] põhiõiguste kaitsmisele“⁽⁷⁾. Komitee on kutsunud Euroopa institutsioone üles „võtma oma poliitilises tegevuses ettevaatava ja ennetava lähenemisviisi, et probleeme ette näha ja vältida“.

2.4. Omaalgatuslikus arvamuses „Vastupanuvõimeline demokraatia tänu tugevale ja mitmekesisele kodanikuühiskonnale“⁽⁸⁾ rõhutas komitee oma seisukohta, et kodanikuühiskonnal on „oluline osa Euroopa liberaalse demokraatia säilitamisel“ ning et „[a]inult tugev ja mitmekesine kodanikuühiskond suudab kaitsta demokraatiat ja vabadust ning hoida Euroopat autoritaarsuse ahvatluste eest“.

2.5. Populismi kui nähtuse täielikuks mõistmiseks tuleb arvesse võtta mitmesuguseid aspekte. Mõned vaatlejad tuginevad populismi algpõhjuste väljaselgitamisel peamiselt kultuurilistele teguritele. Teised nendivad küll nende tegurite olulisust, kuid väidavad, et kasvava populismi peamine põhjus on sotsiaalmajanduslik ja tingitud globaliseerumisprotsessi keerukusest.

2.6. Paljud inimeste rahulolematuse aluseks olevad mured on põhjendatud ning vajavad poliitilisi lahendusi. Neid õigustatud muresid tuleb eristada mõningate poliitiliste aktivistide piüetset inimeste rahulolematuse arvelt kasu lõigata ja seda valimistel paremate tulemuste saavutamiseks ära kasutada, tehes demagoogilisi, ent ebamõistlikke ettepanekuid.

2.7. Olulisemad tegurid, mis selgitavad inimeste vastuvõtlikkust populismile, on: vanus (kõrge), haridustase (madal), suhteline jõukus (madal), töötus (kõrge), tööhõive tüüp (ebatüüpilised ja tähtajalised lepingud). Need sotsiaalmajanduslikud tegurid on sagedamini ülekaalus maapiirkondades ja väljaspool suuri linnu.

2.8. Brexiti hääletus Ühendkuningriigis, kollaste vestide protestiaktioonid Prantsusmaal ja AFD edu Ida-Saksamaal, Lega edu Itaalias ning õiguse ja õigluse partei edu Poolas erinevad mitmes mõttes. Siiski on neil kõigil arengutel üks ühine näitaja – märkimisväärselt vähenenud usaldus institutsioonide, poliitikute ja meedia vastu.

2.9. Mida vähem inimesi saab osa oma riigi majanduskasvu keskuste edust, seda negatiivsem kipub olema nende suhtumine valitsevasse eliiti, erakonnasüsteemi ja postmodernistlikesse elustiilidesse. Sageli liigitatakse nendesse rühmadesse ka kodanikuühiskonna aktivistid, mis võimendab negatiivset suhtumist neisse ja mõjutab ebasoodsalt kodanikuühiskonna organisatsioonide tegevust.

3. Populismi soodustavad üldised ja asukohapõhised tegurid

3.1. Populismi tõusu saab selgitada kahest peamisest vaatenurgast. Üks vaatenurk tõstab esile kultuurilisi tegureid, nagu identiteedi kujunemine ja muutused inimeste arusaamades, mis on tingitud viimase paari-kolme aastakümne arengusuundumustest. Teise vaatenurga puhul tõstetakse populismi edu peamiste põhjustena esile sotsiaalmajanduslikud

⁽⁷⁾ EMSK arvamus „Õigusriigi põhimõtete ja põhiõiguste Euroopa kontrollimehhanism“ (ELT C 34, 2.2.2017, lk 8).

⁽⁸⁾ EMSK arvamus „Vastupanuvõimeline demokraatia tänu tugevale ja mitmekesisele kodanikuühiskonnale“ (ELT C 228, 5.7.2019, lk 24).

tegurid. Ehkki mõlemad selgitused on asjakohased, on asukoha ja territooriumi rolli silmas pidades poliitilis-majanduslikud tegurid kindlasti olulisemad ⁽⁹⁾.

3.2. Populism on üks konkreetne väljendus sellele, mida on hakatud nimetama ajastu vahetumiseks, ajajärgu muutumiseks või pöördepunktiks. Selle muutuse tagajärjed mõjutavad erineval määral kõiki riike, sõltumata konkreetsest piirkonnast. See muutus mõjutab üldjuhul kõiki sotsiaalse korra olulisemaid mõõtmeid – nii riiki, turgu kui ka kogukonda, millest viimane esindab kodanikuühiskonda.

3.3. Sotsiaalsete ja poliitiliste suhete kommertsialiseerimisest ajendatuna tekib populism esmalt enamasti kogukonna sees. Vabatahtlikkusele põhinevad kogukonnad, nagu huviühendused, sotsiaalsed liikumised ja muud kodanikuühiskonna organisatsioonid, lagunevad üha sagedamini. Neil on keeruline püsima jääda ja oma liikmeid hoida. Mittevalikulistes kogukondades, nagu pered, naabruskonnad ja kohalikud rühmad, on samuti probleemiks killustatus, solidaarsuse vähenemine, võõrandumine ja kogukonna lagunemine.

3.4. Üha keerulisemaks muutuvus maailmas toob selline sotsiaalne ja poliitiline killustatus sageli kaasa ebakindluse, ärevuse ja soovi leida üheseid vastuseid. Traditsioonilised kogukonnad ei suuda sageli enam selliseid vastuseid anda. Olenemata vanusest ja sotsiaalsest klassist otsivad paljud inimesed uusi võimalusi kusagile kuuluda ja turvalist identiteeti. Populistlikud poliitilised aktivistid on spetsialiseerunud lihtsate vastuste andmisele, mis on sageli seotud tagurlike nägemustega imelisest minevikust, mis tuleb taasluua.

3.5. Ülekantuna atraktiivseks paistvatesse poliitilistesse tegevuskavadesse avaldavad need lihtsad vastused mõju poliitika ja riigi valdkonnas – need aga on süsteemid, mida samuti mõjutab erakonnasüsteemi killustatus ja usalduse vähenemine valitsuse vastu.

3.6. Populismi üldistele põhjustele lisandub maa- ja linnalähipiirkondi mõjutav territoriaalne killustatus. Sealsed elanikud tunnevad, et on ära lõigatud majanduslikust arengust ning transpordi, tervishoiu, eakate hoolduse, hariduse ja turvalisuse tagamiseks loodud avalikust taristust. Seetõttu on neis piirkondades levinud negatiivne suhtumine eliiti ja valitsevad eelarvamused selle suhtes, mida peetakse suurlinna eluviisiks.

4. Üleilmastumine ja majanduskriis

4.1. Üleilmastumine on toonud kaasa nii võimalusi kui ka ohte, millest viimased on eriti tuntavad linnalähi- ja maapiirkondades. Sellega on kaasnenud investeringute vähenemine neis piirkondades ja põhjendatud ebakindluse seoses tööstuse taristu ja töökohtade väljaviimise ohuga, millele lisandub vastuseis üldiselt ebaõiglaseks peetavale maksupoliitikale. Mõnes liikmesriigis on muret tekitanud teatavad kaubanduskokkulepped, nagu näiteks hiljutine leping Mercosuriga, kuna neis nähakse ohtu Euroopa põllumajandustootjate elatise teenimise võimalustele ja Euroopa põllumajandusliku pereettevõtluse mudelile.

4.2. Seda populismi poliitilis-majanduslikku külge on käsitletud komitee mitmekesisuse töörühma tellimisel koostatud aruandes, ⁽¹⁰⁾ milles järeldatakse, et suurem netotulu, tööhõive, sotsiaaltoetuste ja SKP määr tingib väiksema populistlike häälte osakaalu piirkondlikul tasandil. Netosissetuleku vähenemist seostatakse aga suurema toetusega populistlikele erakondadele.

4.3. Hoolimata üldistest positiivsetest arengusuundadest Euroopa tööhõives, on töötus, ebatüüpiliste lepingutega tööhõive ning sotsiaalne ja majanduslik marginaliseerumine paljudes liikmesriikides eriti suur just nooremate rahvastikurühmade hulgas. Võib olla, et 20–30aastased on alates ELi loomisest esimene põlvkond, kelle olukord võib olla kehvem kui eelmisel põlvkonnal. Eurostati andmetel on Euroopas 44 %-l 19–24aastastest töötajatest ajutine leping, samal ajal kui kogu elanikkonna arvestuses on see määr 14 %.

⁽⁹⁾ „Kogukonnad väljaspool suurlinnu: kodanikuühiskonna organisatsioonide roll populismiga tegelemisel“, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee, Brüssel 2019, <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-04-19-236-en-n.pdf>.

⁽¹⁰⁾ „Kogukonnad väljaspool suurlinnu: kodanikuühiskonna organisatsioonide roll populismiga tegelemisel“, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee, Brüssel 2019: <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-04-19-236-en-n.pdf>.

4.4. Ääre poolsed, linnalähi- ja maapiirkonnad on populismi mõjule üldiselt vastuvõtlikumad, mille tulemuseks on mudel, mis seab kahtluse alla needsamad tegurid, millel on põhinenud viimase aja majanduskasv: avatud turud, ränne, majanduslik integratsioon ja üleilmastumine⁽¹⁾.

4.5. Struktuurselt madala majanduskasvu tingimustes on Euroopa riikidel üldiselt vähem tulusid ja rohkem kulusid. Surve kulutuste tegemiseks tuleneb mitmesugustest teguritest, sh vananev rahvastik, võla osakaal ja avaliku julgeoleku kasvavad kulud. Samal ajal lähtub surve tuluallikatele sellistest teguritest nagu poliitilis-majanduslikud valikud, kokkuhoiupoliitika ning maksudest kõrvalehoidumine ja maksustamise vältimine. Avalike vahendite nappus takistab riikidel täitmast kohustuste kandja rolli ümberjaotamispoliitika valdkonnas, mis on keskse tähtsusega sotsiaalsete ja majanduslike õiguste rakendamise seisukohalt. Avaliku ja erasektori investorid pole just eeskätt maa- ja linnalähipiirkondades kuigi huvitatud tööstusvaldkonnast, mis tekitab mõnes rahvastikurühmas tunde, nagu nad oleks ühiskonnast kõrvalejätetud ning ilmajätetud riiklikest struktuuridest ja avalikest teenustest.

4.6. Komitee kutsub Euroopa ja riikide ametiasutusi üles pidama majandus-, ühtekuuluvus- ja territoriaalpoliitika puhul põhikriteeriumideks kaasavust, juurdepääsu õigustele ning majandus- ja tööstusstruktuuri ja tööhõive säilitamist.

5. Rände roll

5.1. Nii nagu üleilmastuminegi, on ka ränne nähtus, mis mõjutab kõiki riike, olgu nad siis arenenud või vähem arenenud. Tõenäoliselt ei kao see kuskile ja võib aja jooksul kasvada. Populistlike liikumiste avaldatava üha suureneva surve tõttu on liikmesriikidel raske, kuid mitte vähem oluline, kokku leppida vägagi vajalikus õiglasel, inimlikus ja vastutustundlikus Euroopa rände- ja varjupaigapoliitikas, mis oleks kooskõlas inimõigustealase rahvusvahelise õigusega.

5.2. Populistlik retoorika ei reageeri rändepoliitikaga reguleerivatele aspektidele ratsionaalselt. Selle asemel häbimärgistatakse rändajaid, nimetades neid kurjategijateks, terroristideks või sissetungijateks, mis loob rändajatevastaseid otseseid rünnakuid soodustava õhustiku.

5.3. Rände puhul on kõige olulisemad geograafilised jaotumised seotud sotsiaalhoolekandesüsteemide ja tööturgude erinevustega. Mõnes riigis võivad hoolekandesüsteemid ja tööturud olla rändajatele suhteliselt avatud, mõnes aga suletud ja ligipääsmatud. Suure hulga rändajate saabumise korral erineb kohaliku elanikkonna nende osade reaktsioon, kes on ühiskonnast kõrvale jätetud või kardavad ühiskonnast kõrvalejätmist, tulenevalt poliitilis-majanduslike tingimustest.

5.4. Mõnes riigis ja nende riikide konkreetses piirkonnades kardetakse hoolekandesüsteemide ülekoormamist, mõnes jällegi peetakse rändajaid konkurentideks tööturul. Subjektiivselt vaadates võivad rändajad osutada probleemiks stabiilsele tööhõivele või sotsiaaltoetuste saamisele. Sellised kartused on eriti levinud maa- ja linnalähipiirkondades elavate inimeste hulgas.

5.5. Seega on populistlike liikumiste kasvul arvukalt võimalikke põhjuseid, mida riikide valitsused, Euroopa Liidu institutsioonid ja kodanikuühiskonna organisatsioonid peaksid poliitiliste ja/või majanduslike vastustrateegiade kavandamisel arvesse võtma. Samavõrd oluline on asjaolu, et ELi mõnes osas ei põhjusta sotsiaalse olukorra halvenemise ja majandusliku marginaliseerumise tunnet mitte sisseränne, vaid väljaränne. Eelkõige mõnes Ida-Euroopa osas on väga heade kutseoskustega professionaalide väljavool nii massiline, et see on kahjustanud nende riikide sotsiaal-majanduslikku struktuuri.

5.6. Komitee vaidlustab seisukoha, et rändajad ja kohalik elanikkond konkureerivad samadele riiklikele vahenditele. Komitee kutsub kodanikuühiskonna organisatsiooni üles tegelema rohkem elanikkonna mõne rühma hulgas levivate kartuste ja ärevusega. Komitee nõuab ka, et loodaks haridus- ja sotsiaalprogramme, mis käsitleksid populismi ajendavaid eri motiive, eriti ELi ääre poolsetes piirkondades. Kodanikuühiskonna riiklike ja Euroopa platvorme ning võrgustikke tuleks rohkem toetada, et analüüsida seda nähtust detailsemalt ning et soodustada usaldusväärse teabe levitamist ja haridustegevust, mille eesmärk on seda paremini mõista.

⁽¹⁾ Andrés Rodríguez-Pose, „The revenge of places that don't matter (and what to do about it)“, lk 32 (LSE Research online): http://eprints.lse.ac.uk/85888/1/Rodriguez-Pose_Revenge%20of%20Places.pdf

6. Rahulolematuse geograafia

6.1. Populistlikud erakonnad on saavutanud üle keskmise edu ELi maapiirkondades ja äärepoolsetes postindustriaalsetes piirkondades⁽¹²⁾. See kehtib Brexiti hääletuse puhul Ühendkuningriigis, samuti Austria puhul, kus FPÖ kandidaat kogus 2018. aasta mais toimunud presidendivalimistel 62 % maapiirkondade elanike häälest.

6.2. Rahulolematuse geograafilise jaotuse poolest ilmnevad erinevused ELi põhja- ja lõunaosa vahel ning ida- ja lääneosa vahel, samuti igas liikmesriigis riigi keskosa ja äärepoolsete piirkondade vahel. See ühiskondade ja territooriumide suur killustumine on olnud aastate jooksul populismi kasvulava. Taristu ja transpordipoliitika on seepärast eriti tähtsad, kuna need tagavad territoriaalse järjepidevuse ja on oluline eeldus, et avalikkusel oleks juurdepääs kodaniku-, poliitilistele, majanduslikele ja sotsiaalsele õigustele.

6.3. Komitee soovib Euroopa ja riikide ametiasutustel kaaluda transpordi-, taristu- ja internetiühenduse poliitika kasutamist populismi probleemidega tegelemiseks. Ametiasutused peaksid neid poliitikastrateegiaid, samuti ühtekuuluvus-, sotsiaal- ja vaesuse vähendamise poliitikat kujundades kasutama inimõigustel põhinevat käsitusviisi⁽¹³⁾. Nad peaksid ka tagama, et poliitika, eelkõige majandusreformide poliitika, põhineks inimõigustele avalduva mõju süstemaatilisel eel- ja järelhindamisel,⁽¹⁴⁾ et soodustada asjatundlikke ja kaasavaid riiklikke arutelusid poliitiliste valikute vahendamise ja kohandamise üle.

6.4. Sotsiaalse, majandusliku ja territoriaalse killustumise üks tagajärgi on see, et suur osa linnalähi- ja maapiirkondade rahvastikust on poliitilistest õigustest põhimõtteliselt ilma jäetud. Selle väljenduseks on ulatuslik valimistel mitteosalamine, esindusdemokraatiast ja vahendusorganisatsioonidest, sh erakondadest ja ametiühingutest, mittehoolimise ning radikaalsete populistlike liikumiste toetamine. Komitee on seisukohal, et sellise arenguga tegelemiseks tuleks anda tõhusamat kodanikuõpetust demokraatia põhimõtete, põhiõiguste ja õigusriigi valdkonnas. Komitee viitab arvamuses „Õigusriigi edasine tugevdamine liidus“⁽¹⁵⁾ esitatud soovitusel, et liikmesriigid integreeriks need teemad kooli- ja kõrgkoolihariduse õppekavadesse ning Euroopa Komisjon teeks ettepaneku kaugeleulatava teabevahetus-, haridus- ja avalikkuse teadlikkuse suurendamise strateegia kohta, milles käsitletak põhiõigusi, õigusriigi põhimõtet ja demokraatiat.

6.5. Just paljude kokkupuutepunktidega identiteedi, kuuluvuse, tunnustamise ja ümberjaotamisega seotud poliitikastrateegiate tõttu tuleb arvestada, et religioon, sooline mõde, asukoht ja kultuuriline identiteet on olulised, nagu on ka klassihuvid ja ebavõrdsuse probleem. Tagurlike poliitiliste jõudude lihtsatele vastustele alternatiivide leidmine ei ole lihtne. Vaja on uusi kampaaniaid ja narratiive. Üks eriti oluline viis selle saavutamiseks on pidada silmas paljusid maapiirkondades tärvavaid uusi majandustegevusi, mis tuginevad kogukonna, vastastikuse kasu ja hoole põhimõttele. Seega on tarvis need omavahel kokku viia, minnes isoleeritud ja katsetuslikest etappidest kaugemale, ning luua seosed nii nende vahel kui ka võrdsust taotlevate poliitiliste liitudega.

7. Kuidas mõjutab populism kodanikuühiskonda väljaspool suuri linnu?

7.1. Populistlike liikumiste ja erakondade esilekerkimine kogu Euroopas ning eri territoriaalsetel tasanditel mõjutab kodanikuühiskonda suurel määral. Kuna Euroopa paljudes osades on poliitilises ruumis üha enam tunda autoritaarset propagandat, ksenofoobset ja rassistlikku suhtumist ning fašistlikku vägivalda, mõjutab see otseselt nii sotsiaalseid liikumisi, ametiühinguid kui ka ettevõtjate ühendusi.

7.2. Kodanikuühiskonna jaoks on olukord muutunud eriti tõsiseks neis piirkondades, kus populistid on võimule tulnud ja saavad valitsuse tegevuskava oluliselt mõjutada. Kui populistlikud erakonnad saavad parlamendis ja täidesaatva võimu organites olulise positsiooni, tõukavad nad üldjuhul varem liberaalseid ühiskondi autoritaarse korra suunas. Kodanikuühiskonna organisatsioone ohustab oluliselt tegevusruumi kitsenemine. Samal ajal raskendavad teatavad ülevalt

⁽¹²⁾ Caroline de Gruyteri kommentaar „The revenge of the countryside“, 21. oktoober 2016.

⁽¹³⁾ ÜRO inimõiguste ülemvoliniku büroo, „Principles and Guidelines for a Human Rights Approach to Poverty Reduction Strategies“ („Põhimõtted ja suunised inimõigustel põhinevaks lähenemisviisiks vaesuse vähendamisele“), <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/PovertyStrategiesen.pdf>.

⁽¹⁴⁾ ÜRO inimõiguste ülemvoliniku büroo, „Guiding principles on human rights impact assessments of economic reforms“ („Juhtpõhimõtted inimõigustele avalduva mõju hindamiseks majandusreformide poliitika jaoks“), 19. detsember 2018, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/443/52/PDF/G1844352.pdf>.

⁽¹⁵⁾ EMSK arvamus „Õigusriigi edasine tugevdamine liidus. Hetkeseis ja võimalikud edasised sammud“ (ELT C 282, 20.8.2019, lk 39).

poolt loodud ja tihti radikaal-demokraatliku varjumantli all tegutsevad võtsid valitsusvälised organisatsioonid veelgi olemasolevate kodanikuühiskonna organisatsioonide vaba toimimist.

7.3. Küsimus, millisel määral mõjutab populism kodanikuühiskonda maa- ja linnalähipiirkondades, on keeruline. Maapiirkondade aktivistidel puuduvad sageli vajalikud vahendid, et luua sellist tüüpi liite, mis on levinumad suurlinnades. See kehtib ka liitude kohta – näiteks tarbijaliikumised ja linnades tegutsevad toiduaktivistid – kes on kestliku toidu poliitika valdkonnas sageli rohkem teadmisi. Parempoolsete populistlike erakondade edu Euroopa maapiirkondades selgitab osaliselt see, et vähe on neid mõjukaid sotsiaalseid liikumisi ja erakondi, mis esindavad maapiirkondade elanike huve.

8. Võimalused populismi vastu võitlemiseks

8.1. Populismi vastu võitlemise abinõuna soovitatakse kahte poliitikastrateegiate kogumit. Esimene on seotud populismiohuga üldiselt ja võimalike vahenditega, mida Euroopa Liit peaks kasutama. Teine soovitude pakett on otsesemalt seotud konkreetsete piirkondadega – maa- ja linnalähipiirkondadega.

8.2. Populismi algpõhjustega tegelemiseks võivad sobida mitu strateegiat. Esimene on seotud sellega, kuidas poliitikud ja institutsioonid suhtuvad tõsistes sotsiaal-majanduslikes raskustes olevatesse inimestesse ja nendega suhtlevad. Sotsiaalsed, majanduslikud ja poliitilised tegurid on nii keerulised, et ükski institutsioon, sealhulgas EL, ei ole üksi võimeline leidma lihtsaid ja selgeid vastuseid, mis muudaksid asjad vähem keeruliseks, taastades varasema idealiseeritud sotsiaal-majandusliku olukorra. Populismi algpõhjustega tegelemisele keskendudes peaksid poliitikud ja institutsioonid kummutama retoorika, milles lubatakse anda keerulistele probleemidele kiired ja väidetavalt ainuõiged vastused.

8.3. Teine neist strateegiatest on otseselt seotud Euroopa Liidu kuvandi ja saatusega. Inimesed, kes on populistlikule propagandale vastuvõtlikumad, tunnevad lisaks muudele probleemidele puudust ka poliitilistest projektidest, mis oleksid tõepoolest teretulnud ja annaksid usutavat lootust paremale tulevikule, samuti meetmetest igapäevaste elutingimuste parandamiseks. Populistid on kasutanud seda frustratsiooni ära, et pakkuda välja tagurlik nägemus, mis seisneb näiliselt imelises minevikus. Püsima jäämiseks ei ole Euroopa Liidul muud võimalust kui taastada rahva huvi Euroopa projekti vastu.

8.4. ELi asutamise aluseks olnud idee ei ole enam piisav Euroopa inimeste poolehoidu võitmiseks. EL peaks esitama narratiivid soovitava tuleviku kohta ja taaselustama olulised põhimõtted, mis on olnud Euroopa projektis tähtsal kohal, näiteks partnerlus ja subsidiaarsus.

8.5. Komitee kutsub ELi, liikmesriike ja kõiki asjaomaseid sidusrühmi üles taaselustama subsidiaarsuse ja partnerluse põhimõtteid. Nagu on öeldud Euroopa mitmekesisuse rühma soovitusel „Regaining Citizens' Trust and Confidence in the EU“ („Kodanike usalduse ja kindlustunde taastamine Euroopa Liidu suhtes“),⁽¹⁶⁾ peab komitee vajalikuks teha jõupingutusi, et selgitada kodanikele subsidiaarsuse põhimõtet ja seda, et EL austab nii kultuurilist mitmekesisust kui ka kohalikke traditsioone. Funktsionaalne subsidiaarsus sisaldaks kodanikuühiskonna organisatsioonide tihedamat kaasamist nii piirkondlikku kavandamisse ja ELi regionaalpoliitikasse kui ka demokraatia, õigluse ning maa- ja äärepoolsete piirkondade kõigi elanike võrdse kohtlemise kaitsmist. Territoriaalne subsidiaarsus annaks kohalikele ja piirkondlikele omavalitsustele suuremad võimalused olla kaasvastutaja struktuuripoliitika kujundamisel, rakendamisel ja hindamisel.

8.6. Komitee soovitab tugevdada Euroopa ühtekuuluvuspoliitika raames kasutusele võetud vahendit, nimelt kogukonna juhitud kohalikku arengut. Kohalikul tasandil osalejatel ja kodanikel oleks selle raames võimalik teha otsuseid neid otseselt puudutavates küsimustes ja aidata nii oluliselt kaasa oma elukvaliteedi parandamisele.

8.7. Partnerlus on äärmiselt oluline nii teabevahetuse kui ka eri riikide kodanikuühiskonna organisatsioonide solidaarsuse ja vastastikuse abi seisukohalt. Samuti on see oluline riigiasutuste ja kohaliku tasandi kodanikuühiskonna rühmade liitude loomiseks.

⁽¹⁶⁾ „Regaining Citizens' Trust and Confidence in the EU: 7 priorities of the Diversity Europe Group“ („Kodanike usalduse ja kindlustunde taastamine Euroopa Liidu suhtes: Euroopa mitmekesisuse rühma seitse prioriteeti“), Euroopa mitmekesisuse rühm.

8.8. EL ja liikmesriigid peavad reageerima paremini põhiõiguste ja õigusriigi põhimõtte rikkumistele, mis tulenevad populistlike liikumiste, sh võimulolijate tegevusest. Komitee viitab oma arvamuses „Vastupanuvõimeline demokraatia tänu tugevale ja mitmekesisele kodanikuühiskonnale“⁽¹⁷⁾ esitatud soovitusel „luua demokraatia tulemustabel, mis kajastaks muu hulgas kodanikuühiskonna tegevuse raamtingimusi ning annaks konkreetseid reformisoovitusi“, ning arvamuses „Õigusriigi edasine tugevdamine liidus“⁽¹⁸⁾ antud soovitusel.

8.9. Komitee teeb ettepaneku lõimida käesolevas arvamuses esitatud kaalutlused sellisesse demokraatia tulemustabelisse ja tulevasse õigusriigi kontrollimehhanismi. Kaalutletud teabevahetus peaks tegema selgeks, et ELi ja liikmesriikide eesmärk on tegeleda põhiõiguste ja õigusriigi põhimõtte rikkumistega, mis tulenevad teatavate populistlike meetmete elluviimisest, mitte võtta sihtmärgiks populistlike erakondade poolt hääletajaid, kelle põhjendatud muredega tuleb tegeleda õiglase, mittediskrimineeriva ja tõhusa riikliku poliitika abil.

9. Toetada tuleb kohalikku reageerimist populismile

9.1. Probleem, millega kodanikuühiskond maapiirkondades silmitsi seisab, pole tingimata tegevusruumi ahenemine. Probleem on selles, et tegevusruum tuleb alles luua. Populismi kasvule reageerides tuleks tegeleda rahulolematuse algpõhjustega ja see peaks lähtuma võimalikult palju kohalikult tasandilt. Komitee innustab võtma meetmeid, mis loovad toidutootjate ja tarbijate eri rühmade hulgas tunde, et neil on ühised huvid ja eesmärgid, olenemata klassi-, soolistest, põlvkondadevahelistest ning linna- ja maapiirkondade erinevustest. Toiduainetega isevarustamine ning paljud küsimused, mis on seotud õigusega toidule ja tervislikule keskkonnale, on näited konkreetsetest probleemidest, millega toimetulekuks tasuks Euroopa maapiirkondades edendada solidaarsust, kollektiivset identiteeti ja poliitilist osalust.

9.2. Mis puudutab kodanike aktiivsemat osalemist, siis peaksid liikmesriigid, mis kaaluvad otsedemokraatia tugevdamist kohalike referendumite abil, olema teadlikud sellest, et just seda vahendit reklaamivad populistlikud parteid praegu kogu Euroopas. Otsedemokraatia võib osutada kahe teraga mõõgaks. Kohalikud ametiasutused ja kodanikuühiskonna osalejad peaksid võtma asjakohaseid meetmeid, et seda kasutataks olukordades, kus sellest võib eeldada reaalselt kasu.

9.3. Komitee on seisukohal, et partnerluste loomine kohalike omavalitsuste, kodanikuühiskonna organisatsioonide, sotsiaalpartnerite ja muude asjaosaliste, nt kohalike juhtide ja sotsiaalsete liikumiste vahel on keskse tähtsusega populismi algpõhjuste kõrvaldamise seisukohalt. See on osa jõupingutustest, tegelemaks maa- ja linnalähipiirkondade elanike hulgas levinud tundega, et neid on maha jäetud. Sellega tugevdatakse ka sotsiaalpartnerite rolli, kes saavad aidata vähendada ebavõrdsust ning meelitada dialoogi ja oma tegevuse abil ligi majandusinvesteeringuid ja toetada arengut.

9.4. Sama olulised on väikeettevõtjate ühenduste, käsitöölise ja põllumajandustootjate huvid ja mured. Piirkondades, kus autoritaarsed rühmitused on valitsuses või kohalikes omavalitsustes võimule saanud, võivad ettevõtjad olla investeerimise suhtes kõhklevad seisukohal. Selliseid kohti võivad vältida ka tööd otsivad rändajad, isegi kui seal on olemas võimalused töö leidmiseks. Seepärast on linnalähi- ja maapiirkondades oluline sellest suletud ringist välja murda.

9.5. Arendada tasub lähenemisviisi, millega soodustatakse avaliku ja erasektori investeeringuid, et rakendada selliste mahajäänuks peetavate piirkondade kasutamata potentsiaali. Lisaks rõhu asetamisele toetustele ja heaolule tuleks edendada piirkondade võimalusi (seejuures kohalike oludega arvestades), kõrvaldades institutsioonilisi puudujääke ja kitsaskohti ning võttes meetmeid, et edendada koolitust ja ettevõtlust ning soodustada teadmiste ja innovatsiooni omaksvõttu⁽¹⁹⁾.

⁽¹⁷⁾ EMSK arvamus „Vastupanuvõimeline demokraatia tänu tugevale ja mitmekesisele kodanikuühiskonnale“ (ELT C 228, 5.7.2019, lk 24).

⁽¹⁸⁾ EMSK arvamus „Õigusriigi edasine tugevdamine liidus. Hetkeseis ja võimalikud edasised sammud“ (ELT C 282, 20.8.2019, lk 39).

⁽¹⁹⁾ Andrés Rodríguez-Pose, „The revenge of places that don't matter (and what to do about it)“, lk 32 (LSE Research online): http://eprints.lse.ac.uk/85888/1/Rodriguez-Pose_Revenge%20of%20Places.pdf

9.6. Populismi algpõhjustega tegelemiseks tuleb lisaks sotsiaal-majanduslikele teguritele tõhusamalt arvesse võtta ka selliseid tegureid nagu religioon, sooline mõõde, elukoht, kultuuriline identiteet ja haridus. Tagurlike poliitiliste jõudude lihtsatele vastustele alternatiivide leidmine ei ole lihtne. Vastused tuleb kohandada konkreetsetele kohalikele raskustele.

9.7. Uued narratiivid võivad aidata võidelda väärinfoga, mida levitatakse sotsiaalmeedia kampaaniatega ja mille eesmärk on õõnestada Euroopa väärtusi ning toetada separatistlike ja natsionalistlike nõudmiste ja hoiakute teket. Oluline on tugevdada traditsioonilise meedia (avalik-õiguslik televisioon, sõltumatud ajalehed) osatähtsust, et võimaldada neil täita oma ülesannet erapooletu teabe edastamisel. Kuigi komisjon on selles valdkonnas juba aktiivselt tegutsenud (vt COM(2018) 236), on väga soovitatav tempot tõsta.

9.8. Komitee nõuab, et pöörataks rohkem tähelepanu maapiirkondades tärkavale uuele majandustegevusele, mis põhineb paljuski vastastikuse kasu ja hoole põhimõtetel. Komitee innustab võtma meetmeid, mille eesmärk on selliseid algatusi tõhusamalt toetada ja ühendada, minnes isoleeritud ja katseetappidest edasi võrdsust taotlevate poliitiliste ja sotsiaalsete liitude suunas.

9.9. Komitee kutsub ELi ja liikmesriike üles tugevdama kohaliku ja piirkondliku tasandi taristut. Ühistranspordiihenduste kaotamine, koolide sulgemine ja tervishoiuteenuste peatamine on kindlasti muu hulgas need põhjused, miks Euroopas on tekkinud populistlik protest. Kohaliku taristu – nii materiaalse (transport ja avalikud teenused) kui ka immateriaalse (eri tüüpi asukohtade, institutsioonide ja organisatsioonide võrgustikud) – parendamiseks on tarvis rahalist toetust.

9.10. Komitee, selle liikmesorganisatsioonid ja teised ELi institutsioonid peaksid edendama kohalike kodanikuühiskonna organisatsioonide suutlikkuse suurendamist ja tagama neile vahendid, mis võimaldaksid neil oma tegevust laiendada ja kvaliteetsemaks muuta. Kodanikuühiskonna organisatsioonidele ja nende Euroopa võrgustikele tuleks anda rohkem toetust kohalike kodanikuühiskonna organisatsioonide liikmete koolitamiseks.

Brüssel, 11. detsember 2019

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Luca JAHIER
